

azonos probléma. Ilyen jellegű gyűjtemény-kötetben az ismétlés bizonyos mértékben elfogadható, de jelen esetben túl sok és ez a tény némileg csökkenti a mű értékét, az olvasó érdeklődését.

A könyv azonban így is jelentős segít-

séget ad a propagandistáknak, történészeknek — egyszóval mindazoknak, akik meg akarnak ismerkedni a második világháború történetével.

Ölvedi Ignác

E. KÖNNEMANN—H. J. KRUSCH:

AKTIONENSEINHEIT CONTRA KAPP-PUTSCH*

(Berlin, Dietz Verlag, 1972. 575 p.)

A Német Demokratikus Köztársaság marxista történettudománya az elmúlt két évtizedben fokozott érdeklődést tanúsított a német történelmi fejlődés utolsó száz évének tudományos, elemző feltárása iránt. Viszonylag sok kutató vizsgálja napjainkban is a két világháború közötti időszakot, ebben is a weimári köztársaság történetét. Ez az alig több mint egy évtized a figyelmet több okból magára vonja. A weimári időszakkal kapcsolatban a tudomány-nak mindenekelőtt arra kell megkeresnie a választ, hogy az 1918-as polgári demokratikus forradalom nyomán létrejött polgári köztársaság összeomlása és a német társadalom eljutása a fasiszta diktatúráig hogyan és miképpen vált lehetségessé? A történelmi folyamat, az okok és összefüggések keresésének eme bonyolult útján a kutató az 1920 márciusi ellenforradalmi Kapp-puccs szövevényes problémájával is azonnal szembetalálja magát. Ez az időben alig néhány napot, hatásában néhány hónapot felölelő puccskísérlet első pillanatban csak jelentéktelen epizódnak, néhány „reakciós politikus” felelőtlen „kalandjának” tűnik, holott a valóságban, a történelmi tények feltáruló valóságában a legújabbkori német nemzeti történelem s vele a német munkásmozgalom történetének jelentőségében kiemelkedően fontos szakasza.

A puccsal kapcsolatos történelmi valóság és igazság feltárásának nehéz, de eredményes munkájára E. Könnemann és H. J. Krusch vállalkozott. Több éves kutatásuk összegezéséeként a szóban forgó terjedelmes, nagy tárgyi ismeretet

felmutató, marxista monográfia jött létre.

A monográfia sikeres fogadtatását annak következetesen véghezvitt módszertani elvei és tartalmi eredményei biztosítják. A szerzőpár elismerésre méltó szorgalommal kutatta fel a téma hozzáférhető levéltári anyagát. E kutatómunka nem korlátozódott csupán a Német Demokratikus Köztársaság központi archivumainak helyi hatóságainak és üzemeinek anyagára, hanem kiterjedt a Német Szövetségi Köztársaság hasonló levéltárainak állagaira is. Ezen túlmenően a szerzők kitaró munkával összegyűjtötték a puccs meghiúsításában szerepet játszó egykori harcosok, munkások, parasztok, értelmiségiek jelentős táborának visszaemlékezéseit s azokat alkotó módon beépítették a monográfiába.

Kutatómunkájuk során terjedelmes sajtó- és képanyag birtokába jutottak. Nem kerülte el figyelmüket a kérdésre vonatkozó, mennyiségében igen számottevő memoár- és szakirodalom sem. Az említettek gondos tanulmányozása — a feltárt források tükrözte valóság ismeretében — lehetőséget nyújtott a két világháború közti reakciós fasiszta és szociáldemokrata történelmi hamisítások, továbbá a jelenkori nyugatnémet történetírás valóságot elferdítő, sokszor céltudatos koholmányainak leleplezésére.

A vázolt kutatási-módszertani elvek gyakorlatba való átültetése kiegészült a már eddig írott marxista történelmi produktumok eredményeinek kritikus vizsgálatával és alkotó továbbfejleszté-

* Akcióegység a Kapp-puccs ellen.

sével. E munka során szerzők elsősorban a Német Munkásmozgalom története című reprezentatív kiadvány megállapításaira támaszkodtak, de azokat jelentős mértékben korszerűbbé tették az újabb eredményekkel.

Az elkészült mű elsősorban a politikatörténet jellegét viseli magán, de a kérdéses időszak mélyreható gazdasági, társadalmi, kulturális és katonai elemzésével a különböző történész szakterületek kutatóinak várakozását is nagymértékben kielégíti.

A monográfia tudományos értékét — az említettek mellett — tartalmi mondanivalója határozza meg, illetve emeli azt a szokványos alkotások fölé. A csaknem 600 nyomtatott oldalas mű gazdag forrásbázisra építve tárja fel az ellenforradalmi Kapp-puccs hátterét és okait; behatóan tárgyalja a munkásosztály s a vele szövetséges többi dolgozó osztály és réteg szervezett és sikeres harcát a puccs leverésében, az 1918-as forradalomban kiharcolt demokratikus jogok védelmében, kimerítően foglalkozik a kommunista párt stratégiájával és taktikájával, az ún. Független Szocialista Párt, a Szociáldemokrata Párt és a szakszervezetek szerepével; feltárja az uralkodó osztályok népellenes politikáját és összegezi 1920 tavasza hatalmas osztályösszezapásának figyelemreméltó eredményeit, tanulságait.

A mű nem elégszik meg a puccsot közvetlenül kirobbantó okok, körülmények elemzésével, hanem visszanyúl a vesztes imperialista háborút lezáró novemberi polgári demokratikus forradalom és az azt követő weimari köztársaság összes ellentmondásához, mint olyanokhoz, amelyek az alig 2 év múlva bekövetkező ellenforradalmi katonai diktatúra-kísérlet belső (és külső) forrásai, gyökerei voltak. A szerzők nyomatókosan kiemelik, a novemberi forradalom, amelynek ugyan egyik legfontosabb eredménye az imperialista háború azonnali befejezése volt, a tulajdon és hatalmi viszonyokat nem változtatta meg s erejéből csupán arra teltett, hogy a félabzolutisztikus Hohenzollern monarchia helyébe egy polgári demokratikus köztársaság államrendjét ültette. Az új államrend konszolidációjának gyötrelmes folyamata a Noske-i véres ellenforradalomban öltött testet, amely a reakciós katonatiszti különítmények garázdálkodásának

szabadjára engedésével a munkásosztály szocialista forradalmi erőit — pártjával, a Kommunista Párttal együtt — átmenetileg felszámolta, a burzsoá köztársaság társadalmi rendjét, a háborút veszített imperialista nagytőke és nagybirtok osztályuralmát pedig a jobboldali szociáldemokrácia teljes támogatásával ideiglenesen stabilizálta.

A konszolidáció folyamata azonban még ugyanabban az évben súlyos válságba került. A stabilizálódó militarista nagytőke és nagybirtok bosszújának kiszolgáltató munkásosztály és a versaillesi békediktátum minden súlyos következményével sújtott dolgozó tömegek 1919 második felében fellángoló sztrájk- és egyéb megmozdulásai, válságba juttatták a tömegek elől a junkereknél és a Rajna-menti nehézipartőkéseinél menedéket kereső jobboldali szociáldemokráciát. Az Ebert—Bauer—Noske féle „republikánus” rezsim csődjé azonban csakhamar felsorakoztatta a szélsőséges militarista—imperialista köröket is „minden baj forrásának”, azaz magának a weimari köztársaságnak az elpusztítására. E körök képviselői közül egyesek már 1919 nyarán Hindenburg tábornagy köztársasági elnökké választásának gondolatával kivácsolták „a novemberi bűnözők” megsemmisítésének tervét (Ludendorff—Bauer akció), mások Berlin tisztikülönítményekkel való elfoglalásában keresték egy nyílt katonai diktatúra megvalósításának lehetőségét. (Pabst megühsült akciója 1919. július 21-én.) A munkásosztály várható ellenállásától való félelem mindinkább arra ösztökölte az összeesküvőket, hogy terveik megfelelő „társadalmi alátámasztást”, értsd: a nagytőke és nagybirtok egyértelmű támogatását nyerjék el. Nem sokkal a Pabst kísérlet megühsítése után az Elbán túli junkerek támogatását élvező Wolfgang Kapp vezetésével a „Nemzeti Egyesülés” mozgalomban csoportosultak és szoros kapcsolatot építettek ki az ún. „Nemzeti Klubbal”. Ez utóbbi H. Stinnes, E. Kirdorf, E. v. Borsig, A. Vögler nagyiparosok, K. Gr. v. Westarp, E. Gr. zu Reventlow, K. Helfferich, A. Hugenberg, R. Heinze, O. Hergt reakciós politikusok támogatását biztosította. Az említett klub katonai szárnya E. Ludendorff vezetése alatt állt. A készülő puccs szervezői fontos szerepet juttattak V. v. Lüttwitz tábornoknak, a Közép- és Kelet-Német-

ország területén elhelyezkedő Reichswehr alakulatok parancsnokának, az 1919. januári berlini tömegvérengzések felelősének, aki 1920. január 13-án a Reichstag előtt a reakciós üzemi tanácsbíró el fogadása ellen tüntető tömegre újabb sortüzet vezényelt.

A 42 halottat eredményező vérengzés a Noske Reichswehr-miniszter kezébe adott kivételes hatalomhoz vezetett — nem a szervezkedő ellenforradalom, hanem a munkásosztály ellen.

Mindez a puccsisták szervezkedésének felgyorsulását hozta, akik március elején — támaszkodva a jobboldali pártokra, a hadsereg jelentős részére s az ún. lokális fegyveres testületekre —, nyílt támadásba mentek át. A sarokba-szorított kormány letartóztatási parancsainak, amelyek a készülők Kapp—Lüttwitz puccs főkomposainak elfogatását rendelték el, foganatja nem lett, mivel a rendőrség a puccsistákkal rokonszenvezett. A kormány elszigeteltségét csak fokozta, hogy v. Seeckt tábornok, a Reichswehr feje, a kormány támogatását megtagadta. Március 13-án az ún. Ehrhardt-dandár Baltikumból hazatért zsoldosainak Berlinbe történt bevonulásával a hatalom Kapp és Lüttwitz kezébe került, s a kormány előbb Drezdába, majd Stuttgartba menekült. A magát birodalmi kancellárrá kinevezett Kapp demagóg szövegével a munkásosztály s egyéb dolgozó tömegek várható ellenállásának akart elébe vágni, miközben reakciós tisztikülönítmények és Reichswehr-alakulatok a puccsisták stabilizálásának feladatát vállalták magukra. A reakciós katonai alakulatok terror- és bosszúhadjárata — Németország szerte — mindenekelőtt a nagy iparvidékek munkásságát sújtotta, de a vérfürdők elérték a falvak szegényparasztságát, sőt a középrétegeket is. A véres terror, a forradalom vívmányainak lábbal tiprása, köztük a Hohenzollern monarchia restaurálásának kísérlete széles nemzeti egységfrontba sorakoztatta fel a munkásosztályt, a dolgozó kisembereket. Az ellenállás mozgatóereje nem a Stuttgartban gyáván megbújó kormány, hanem az újjáéledt kommunista párt és a Független Szocialista Párt balszárnya volt.

A KP kiemelkedő szerepe a Kapp-puccs elleni tömegakciókban képezi a monográfia fontos fejezeteit. A felsorolt tényanyag egyértelmű cáfolat-

ta a nyugatnémet történetírás azon rágalmainak, amelyek szerint a KP a Kapp-puccs ellen nem szállt harcba, illetve tévován az eseményekkel sodortta magát. A valóság az, hogy éppen a KP kezdeményezte az egész országra kiterjedő sztárjkmozgalmat, amely a puccsisták csakhamar bekövetkező bukásának egyik előidézője volt. A puccs napján megfogalmazott körlevelében követelte a Kapp—Lüttwitz-kormány lemondását, a politikai foglyok szabadonbocsájtását, a Reichswehr, a biztonsági rendőrség és a lokális fegyveres testületek lefegyverzését és felosztatását, a burzsoázia fegyvereinek lefoglalását és a munkástanácsok kontrollja alatt álló forradalmi munkásmiliciák felállítását, s a német társadalom valamennyi dolgozó osztályát, réteget átfogó egységfrontot a puccsisták megdöntésére. A KP, a Független Szocialista Párt balszárnya, s a szakszervezet tevékenysége nyomán kibontakozó fegyveres ellenállás Szászországban, Thüringiában, Kelet-Poroszországban, Mecklenburgban, Brandenburgban, majd Dél-Németországban a március 15-én életbe lépett általános sztárjkkal együtt válságba sodorta a puccsistákat. A válság néhány nap múlva bukássá szélesedett, mivel a proletariátus ellentámadásba lendült az 1918-ban kiharcolt demokratikus jogok és a köztársaság védelméért, a reakciós puccsisták hatalmának megdöntéséért.

A Kapp—Lüttwitz elleni harc átfogta egész Németországot. E történelmi esemény sor elmélyült ábrázolása képezi a mű legizgalmasabb fejezeteit. Az ábrázolás menetében eddig ismeretlen részletek tárulnak fel a berlini tömegakciókról, a Thüringiában szervezett I. Néphadsereg alakulatának tevékenységéről, a Niederlausitz-i Vörös Gárdák harcairól, a Ruhr-vidéki Vörös Hadsereg küzdelmeiről, a sziléziai, kelet-poroszországi, dél-németországi, közép-németországi fegyveres akciók menetéről. De képet kapunk arról is, hogy a fegyveres proletariátus katonai sikerei hogyan idéztek elő meghasonlást az uralkodó osztályokon belül és hogy az osztályuralom megdöntésének feltáruló veszélye hogyan aktivizálta a Stuttgartban székelő kormányt, készítette ingadozásra, majd meghátrálásra a Független Szocialista Párt, továbbá az általános sztárjkat meghirdető szakszervezetek vezetőit. Mindez oda vezetett,

hogy 1920. március 20-án tárgyalások kezdődtek a szociáldemokrata kormány és a szakszervezetek vezetői között. A Bauer—Legien vezette tárgyalófelek közötti megegyezés az általános sztrájk lefújását eredményezte és következmenyében a proletariátus vereségének bevezető aktusa lett. A garanciák nélkül vállalt egyezmény napján pedig v. Seeckt tábornok ostromállapotot hirdetett ki s 3 napos vérfürdő után a szociáldemokrata kormány számára szabaddá tette Berlint, a munkásellenállás gerincét. A március 22-i tárgyalások egy „munkás-kormány” létrehozásáról a szakszervezetek és a Független Szocialista Párt részéről ezek után csak szánalmas kísérletek voltak, amit sem a többségi szociáldemokrata párt, sem a tőkés nagybirtokos osztály nem vett komolyan.

Vajon a március 22-ét követő napokban nem akadt erő, amely útját állta volna a kibontakozó baljóslatú szociáldemokrata—burzsoá szövetségnek? A mű szerzői erre a kérdésre a KP-nek az új helyzethez alakított taktikája részletes elemzésével bizonyítják az igent. A KP megfeszített erővel harcolt a március 22-i egyezményrel s egyéb megalkuvásokkal megbontott egységfront helyreállításáért és egy munkás-kormány létrehozásáért. A harc fokozódott a reakció szervezett ellentámadásainak kibontakozása idején. A reakciós ellencsapás célpontja ezúttal a munkásosztály egyik fellegvára, a továbbra is sztrájkoló és a töretlen ellenállást tanúsító Ruhr-vidék és annak Vörös Hadserege lett. A proletariátus megtörésének trójai falovát pedig a kormány és az áruló szakszervezeti vezetőség bielefeldi egyezménye szolgáltatta: a sztrájk lefújásával, az élelmezési blokádnak kilátásba helyezésével, továbbá a kormány demagóg ígéreteivel megbontották a munkásegységet s ezzel előkészítették a talajt a Reichswehr általános támadására. A v. Seeckt által becsempészett Reichswehr alakulatok túlereje rövid idő alatt felszámolta a Vörös Hadsereg hősie ellenállását, amely egyben elindította az uralkodó osztályok és szövetségeseik, a jobboldali szociáldemokrácia véres bosszúját Né-

metország földjén az ellen a munkásosztály ellen, amely a dolgozó tömegek élén megmentette a polgári köztársaságot, de ugyanakkor a szocialista forradalom rémét villantotta fel.

Nem kétséges, hogy a megszilárdult tőkés-nagybirtokos szociáldemokrata osztályszövetség „hálája”, azaz bosszúja Németország dolgozóitömegeinek gúzsbakötésével szabadjára engedte a szélsőséges militarista reakció újbóli megerősödését, amely néhány év múlva a szociáldemokrata pártot is lesöpörte a hatalom éléről s előkészítette a talajt a hitleri fasizmus hatalomra jutásához.

A Kapp-puccs elleni küzdelem — a vereség ellenére — a német munkásmozgalom kiemelkedő fejezetei közé tartozik. Tanulságai azonban még nagyobbak. Ezek közül is legfontosabb az, hogy a munkásosztály végső sikerének záloga annak egysége egy marxista—leninista párt vezetése alatt. Ennek birtokában képes arra, hogy az imperialista—militarista nagytőkés-nagybirtokos osztálynyomásnak véget vessen s ezzel nemcsak a saját, hanem a dolgozó tömegek felszabadítását is valóra váltassa. Sajnos, a német történelem következő évtizedének alakulása éppen az ellenkező irányban haladt s nemcsak a német nép nemzeti katasztrófájához vezetett, hanem a békeszerető emberiség számára is a szenvedések sorozatát hozta. A tanulások összegezése, amit a fentiekben csak nagyon kivonatossan érintettünk, a mű legjobb fejezetei közé tartozik.

Az értékes mű egészére vonatkozóan csupán egy szerény megjegyzés kívánkozik a recenzens tollára: talán még plasztikusabb és átfogóbb lett volna 1920 bonyolult történéseinek ábrázolása, ha a középrétegek ellentmondásos szerepének bővebb kifejtésére sor kerülhetett volna.

A fenti megjegyzés azonban semmiképpen nem csökkenti az alapos mű tudományos értékét. Sőt úgy hisszük, hogy E. Könnemann és H. J. Krusch monográfiája az utóbbi évek marxista német történetírásának egyik igen figyelemre méltó alkotása.

Farkas Márton